

Vereniging voor katholiek
en christelijk onderwijs

Inbreng Verus internetconsultatie initiatiefwet PvdA wijziging artikel 23 GW
(over het initiatiefvoorstel houdende verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet, strekkende tot toevoeging van bepalingen ten behoeve van gelijke kansen in het onderwijs (overwegingswet))

Samenvatting.....	2
1. Vertrekpunt.....	3
1.1. De school als bouwplaats van de samenleving	3
1.2. Maatschappelijke opgaven.....	4
2. Emancipatie.....	5
2.1. Praktijkvoorbeeld: katholiek én multicultureel onderwijs	6
3. Inclusie	8
4. Segregatie en integratie	10
4.1. Praktijkvoorbeeld: hoe zorg je dat kinderen bij jou in de buurt naar school gaan?	11

Samenvatting

Vertrekpunt: de school als bouwplaats

In deze reactie gaat Verus in op de overwegingswet die de PvdA als initiatiefnemer heeft ingediend voor een internetconsultatie. De vrijheid van onderwijs biedt niet alleen de mogelijkheid om scholen op te richten, maar ook de vrijheid om op die scholen invulling te geven aan datgene wat de stichters beschouwen als goed onderwijs. Dit is een groot goed. Dat illustreren we aan de hand van het beeld van de school als bouwplaats.

Vrijheid van onderwijs als belangrijke bijdrage aan maatschappelijke uitdagingen

Verus is met de initiatiefnemer van mening dat alle leerlingen gelijke kansen verdienen, ongeacht hun afkomst of sociaaleconomische positie. Met de initiatiefnemer constateert Verus dat dit ideaal nog lang niet overal gerealiseerd wordt. Waar de vrijheid van onderwijs door de initiatiefnemer als een probleem wordt aangemerkt, ziet Verus die echter als een belangrijke bijdrage aan de oplossing van de problemen waar het onderwijs vandaag de dag mee kampt.

Drie uitdagingen: emancipatie, inclusie en segregatie

Wat zijn die maatschappelijke problemen dan, waarvoor het huidige onderwijs in Nederland staat? Vanuit de gedachte dat er vrijheid moet zijn voor onderwijs dat inspeelt op wat zich voordoet, komen drie kwesties aan de orde die op dit moment centraal staan in het onderwijsbeleid. Ten eerste het probleem dat onderwijs er niet langer voor zorgt dat leerlingen maatschappelijk vooruitkomen, maar dat het opleidingsniveau van kinderen wordt bepaald door dat van hun ouders (emancipatie). Ten tweede de kwestie dat ieder kind onderwijs moet krijgen dat bij haar of hem past (inclusie). Ten derde het tegengaan van maatschappelijke verdeeldheid (segregatie) en de rol die scholen kunnen spelen bij integratie.

Her)interpretatie van vrijheid voor onderwijs brengt nieuw en veelbelovend perspectief

Van al deze kwesties wordt duidelijk dat de aanpak die tot nu toe gehanteerd wordt, problematisch is. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de initiatiefnemers deze problemen ook benoemen in het initiatiefwetsvoorstel. Verus betoogt dat een (her)interpretatie die uitgaat van vrijheid voor onderwijs, een nieuw en veelbelovend perspectief brengt. Een (her)interpretatie die tevens voldoet aan de ruimte die Nederland volgens internationale verdragen toekomt.

1. Vertrekpunt

In deze reactie gaat Verus in op de overwegingswet die de PvdA als initiatiefnemer heeft ingediend voor een internetconsultatie. Wat de PvdA betreft moet de overheid de grondwettelijke opdracht krijgen om voor gelijke kansen in het onderwijs te zorgen. Het voorstel wil daarmee de gelijke kansen in het onderwijs verstevigen. Met de aanvullingen blijft volgens de initiatiefnemer de onderwijsvrijheid bestaan en wordt de positie van ouders en leerlingen versterkt. Het voorstel houdt in dat ieder kind recht op onderwijs heeft en elke school moet kunnen kiezen. Tegelijkertijd moet elke school de plicht hebben om kinderen op gelijke voet te accepteren. Daarbij moet het onderwijs niet alleen van goede kwaliteit zijn, maar ook bijdragen aan gelijke kansen, persoonlijkheidsvorming en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtstaat.

De vrijheid van onderwijs kan een belangrijke bijdrage leveren aan de oplossing van de problemen waar het onderwijs vandaag de dag mee kampt.

Artikel 23 maakt nog altijd deel uit van de Grondwet. Toch is het achterliggende idee dat onderwijs ingericht en georganiseerd moet kunnen worden op basis van een eigen, samenhangende visie op God, mens en wereld, omstreden geraakt. De indieners van het initiatiefwetsvoorstel doen een beroep op de veranderende omstandigheden sinds 1917, toen de vrijheid van onderwijs in Nederland zijn beslag kreeg (*zie memorie van toelichting, p.4*). Nu zijn deze omstandigheden inderdaad ingrijpend veranderd. De rol die artikel 23 heeft gespeeld in de ontwikkeling van de maatschappij door in de tijd van de verzuiling verschillende groepen de mogelijkheid te bieden zich te emanciperen en op die manier bij te dragen aan de samenleving, is echter onveranderd gebleven. Ook in deze tijd, nu we de verzuiling achter ons hebben gelaten, maar de diversiteit in de maatschappij alleen maar is toegenomen.

Verus is met de initiatiefnemer van mening dat alle leerlingen gelijke kansen verdienen, ongeacht hun afkomst of sociaaleconomische positie. Met de initiatiefnemer constateert Verus dat dit ideaal nog lang niet overal gerealiseerd wordt. Waar de vrijheid van onderwijs door de initiatiefnemer als een probleem wordt aangemerkt, ziet Verus die juist als een belangrijke bijdrage aan de oplossing van de problemen waar het onderwijs vandaag de dag mee kampt.

1.1. De school als bouwplaats van de samenleving

De vrijheid van onderwijs biedt niet alleen de mogelijkheid om scholen op te richten, maar ook de vrijheid om op die scholen invulling te geven aan datgene wat de stichters beschouwen als goed onderwijs. Dit is [een groot goed](#). Dat illustreren we aan de hand van het beeld van de school als bouwplaats.

De school is dat deel van de samenleving dat erop is gericht kinderen en jongeren te vormen tot onderdeel van de samenleving van de toekomst. De laatste tijd wordt dit vooral zo geïnterpreteerd dat onderwijs vooral gaat over wat leerlingen moeten weten en kunnen om later optimaal te kunnen functioneren, om in staat te zijn bij te dragen aan het verdienvermogen van Nederland, en om als zelfredzame burgers van de hedendaagse samenleving te functioneren. Daarvoor moeten zij zich de heersende cultuur eigen maken. Vaak lijkt het uitgangspunt daarbij dat leerlingen vooral als individuen de school bezoeken en dat hun individuele inspanning hun vooral individueel rendement moet opleveren. Maar corona maakt weer duidelijk dat het de school is die hen leert ontdekken hoe zij met wat zij zijn, hopen en verlangen en kunnen bijdragen aan het sociale weefsel dat hun klas en hun school vormt. En zij worden zelf zo gevormd, als onderdeel van dat sociale weefsel. De school vormt hen tot medeontwerpers van de school als samenleving, en langs deze weg ook tot ontwerpers van de samenleving van de toekomst. De leerlingen bepalen de toekomst die er niet noodzakelijkerwijs zo uitziet als de volwassenen van nu hem zien. De school staat in dienst van die toekomst. De school is daarmee een bouwplaats van de samenleving.

Er zijn verschillende perspectieven mogelijk op goed onderwijs.

De vraag is hoe we ervoor kunnen zorgen dat scholen goede bouwplaatsen kunnen zijn van de samenleving. Hoe versterken wij de rol van scholen in het vormen van een toekomstige generatie bouwers van goed samenleven? Het eerlijke antwoord op deze vraag is dat er geen eenduidig antwoord is. De meeste mensen die zich met het onderwijs bezighouden, beroepsmatig of als belanghebbende, hebben daar wel een vermoeden van. Vrijwel iedereen heeft een vaag of zelfs een vastomlijnd beeld van wat het betekent een goed en verantwoordelijk mens te zijn, die signaleert wat nodig is, wil weten wat zij of hij daaraan kan bijdragen en zich inzet dat ook inderdaad te doen.

De een zal dit formuleren in termen van ondernemerschap. De ander drukt dit uit in termen van verantwoordelijk burgerschap. Velen formuleren dit ook in religieuze termen. Hoewel protestantse en rooms-katholieke tradities verschillende accenten zetten, gaan ze er allemaal vanuit dat mensen zijn geschapen naar het beeld van God en geroepen te handelen naar zijn gelijkenis. Dat maakt ze van oneindige waarde en betekenis. Mensen zijn het doel van goed samenleven en niet alleen maar een instrument voor het opbouwen van een goede samenleving. Een goede samenleving is een samenleving waarin het mensen goed gaat. Allemaal afzonderlijk en in gemeenschap, want mensen zijn erop gericht een gemeenschap te vormen en kunnen alleen floreren in het kader van een gemeenschap waarin zij zorg hebben te dragen voor elkaar, voor de aarde en voor zichzelf.

Al deze perspectieven doen ertoe: de vrijheid vóór onderwijs.

Het is goed dat er meerdere uitgangspunten functioneren voor het inrichten van scholen als bouwplaatsen van de samenleving en voor het vormgeven van het onderwijs. Aan deze diversiteit geeft het Nederlandse onderwijsbestel vanouds volop ruimte. Deze ruimte wordt aangeduid als 'vrijheid van onderwijs' en is vastgelegd in de Nederlandse Grondwet. De vrijheid van onderwijs maakt het mogelijk dat scholen van elkaar verschillen, zowel in ideeën over onderwijs als in ideeën over de samenleving waarop dit onderwijs gericht is. Dat is goed, omdat al deze ideeën van waarde zijn. Bij het bouwen van de samenleving van de toekomst kan in beginsel geen ervan gemist worden. Daarom gaat het wat Verus betreft niet alleen om de vrijheid van onderwijs, maar ook om de vrijheid vóór onderwijs: de vrijheid om vanuit de eigen visie op de samenleving goed onderwijs te verzorgen en leerlingen tot medebouwers van die samenleving te vormen.

Rol van de overheid

De overheid ordent in deze visie de verhoudingen en schept de voorwaarden, zodat de verschillende visies de ruimte krijgen om kwalitatief goed onderwijs te verzorgen. Daarbij stelt zij op basis van artikel 23 van de Grondwet een aantal minimumeisen waaraan het onderwijs moet voldoen (de deugdelijkheidseisen), maar laat de opvatting van wat 'goed onderwijs' is over aan de scholen.

1.2. Maatschappelijke opgaven

Wat zijn die maatschappelijke problemen dan, waarvoor het huidige onderwijs in Nederland staat? Vanuit de gedachte dat er vrijheid moet zijn voor onderwijs dat inspeelt op wat zich voordoet, komen drie kwesties aan de orde die op dit moment centraal staan in het onderwijsbeleid. Ten eerste het probleem dat onderwijs er niet langer voor zorgt dat leerlingen maatschappelijk vooruitkomen, maar dat het opleidingsniveau van kinderen wordt bepaald door dat van hun ouders (**emancipatie**). Ten tweede de kwestie dat ieder kind onderwijs moet krijgen dat bij haar of hem past (**inclusie**). Ten derde het tegengaan van maatschappelijke verdeeldheid (**segregatie**) en de rol die scholen kunnen spelen bij integratie. Van al deze kwesties wordt duidelijk dat de aanpak die tot nu toe gehanteerd wordt, problematisch is. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de initiatiefnemers deze problemen ook benoemen in het initiatiefwetsvoorstel. Verus betoogt dat een (her)interpretatie die uitgaat van vrijheid voor onderwijs, een nieuw en veelbelovend perspectief brengt. Een (her)interpretatie die tevens voldoet aan de ruimte die Nederland volgens internationale verdragen toekomt.

2. Emancipatie

Vandaag de dag werkt het onderwijs niet langer emanciperend. De beste voorspeller voor het opleidingsniveau van kinderen is het opleidingsniveau van hun ouders. Bij kansengelijkheid gaat het er om dat jongeren in staat worden gesteld – en worden gemotiveerd en waar nodig ondersteund – om hun talenten te ontwikkelen (*zie ook de memorie van toelichting, p.2*). Het schoolsucces van kinderen zou enkel afhankelijk moeten zijn van hun capaciteiten en inzet, niet van het inkomen of het opleidingsniveau van hun ouders.

Toen het onderwijs wel emancipatoir werkte, werd dat niet bereikt door het onderwijs zoveel mogelijk op maat te maken voor individuele kinderen. Leerlingen werden wel behandeld als dragers van talenten en capaciteiten die de samenleving niet kon missen. Tegenwoordig zijn we zo gaan geloven dat het toevallige talent, het geluk van een stabiel gezin, het gunstige lot van goede contacten onze eigen verdienste is, dat we de mensen die dat allemaal niet hebben als losers zijn gaan beschouwen. Leerlingen die mogelijk achterblijven in hun ontwikkeling worden niet beschouwd als een verrijking voor de toekomstige samenleving, maar als een potentieel probleem. De Amerikaanse filosoof Michael Sandel spreekt wel over de ‘tirannie van verdienste’. Het zijn de schaduwkanten van het populaire meritocratisch ideaal. Het project van kansengelijkheid pakt daarom ook pas dan goed uit wanneer tegelijk een fundamentele en kritische bezinning plaatsvindt op dit meritocratische ideaal. Wat voor samenleving verdient de school?

Met andere woorden: leerlingen worden niet gezien als bouwers van de samenleving, maar als zorgenkinderen voor de samenleving. Hun wordt duidelijk gemaakt dat zij alleen aan de samenleving kunnen deelnemen als zij aan bepaalde voorwaarden voldoen. In dit licht ziet Verus ook het principe van kansengelijkheid. Dit principe is van grote waarde voor groepen van leerlingen en studenten die feitelijk in een achterstandspositie verkeren. Leerlingen zouden niet primair als een probleem moeten worden gezien, maar in de eerste plaats moeten worden uitgenodigd om met hun talenten en capaciteiten bouwers van de samenleving te worden. De school die deze uitnodiging doet, doet dat vanuit een eigen visie op het goede samenleven en kan dat doen vanuit de vrijheid voor onderwijs. Kansengelijkheid kan daarom nooit op zichzelf staan als doel van onderwijsbeleid. Door kansengelijkheid op te nemen in de Grondwet, zoals de indiener voorstelt, gebeurt dit echter wel. Dit kan ertoe leiden dat de overheidsgreep op het bestel als geheel versterkt wordt, bijvoorbeeld doordat de overheid nadere grenzen stelt aan de beleidsvrijheid van afzonderlijke schoolbesturen als het gaat om de organisatie en inrichting van het onderwijs. De balans in de Grondwet tussen overheidszorg en de vrijheid van onderwijs raakt hierdoor uit balans, ten koste van de vrijheid voor onderwijs.

Vraag

- Het concept van gelijke kansen opnemen in de Grondwet verdraagt zich lastig met de gedecentraliseerde verhoudingen, als het erom gaat aan iedereen op Nederlands grondgebied gelijke mogelijkheden tot verwezenlijking van het recht op onderwijs te verschaffen. Daarmee wordt een groot verschil met de huidige tekst zichtbaar (zoals Paul Zoontjes beargumenteert in de bundel [Vrijheid voor onderwijs](#)). Hoe draagt het wetsvoorstel volgens de initiatiefnemer bij aan het behouden van de in het Nederlandse onderwijsbestel centraal staande balans tussen overheidszorg en vrijheid om onderwijs aan te bieden?

Moderne delegatieterminologie

In de artikelsgewijze toelichting schrijven de initiatiefnemers dat in de nieuwe artikellieden de moderne delegatieterminologie wordt gehanteerd. Artikel 23 van de Grondwet heeft tot dusver slechts zeer beperkt delegatie mogelijk gemaakt en verticale delegatie is niet toegestaan, zeker niet aan de lagere wetgever. Het delegeren is dus een ingrijpende wijziging, waarbij de systematiek in relatie tot bekostigingsvoorwaarden veel vragen oproept.

Vraag

- De wijziging om tot hantering van de moderne delegatieterminologie over te gaan, wordt helemaal niet toegelicht. Kan de initiatiefnemer het nut en noodzaak van deze wijziging onderbouwen?

Uniformiteit en diversiteit: rol van de leraar

Het streven naar kansengelijkheid voor elk individu ten opzichte van anderen veronderstelt weliswaar tot op zekere hoogte uniformiteit, maar ook diversiteit in de benadering. Geen mens is gelijk, ongelijke gevallen dienen ongelijk behandeld te worden naar de mate van hun ongelijkheid, en dat veronderstelt ook maatwerk. Er is dus een balans tussen uniformiteit en diversiteit vereist.

Het bemiddelen tussen uniformiteit en diversiteit vereist bij uitstek een pedagogische en didactische benadering en dan komt de school en vooral de leraar in beeld. De leraar vormt de belangrijkste factor voor de verwezenlijking van kwalitatief goed en kansengelijk onderwijs. Het ligt daarom voor de hand om meer aandacht te besteden aan de verbetering en versterking van de positie van de leraar in de school. Dit vraagt overigens zowel overheidssturing (betere salarissen en minder werkdruk) als overheidsonthouding (meer autonomie van leraren in het belang van goed onderwijs).

Vragen

- Hoe weegt de initiatiefnemer zijn wetsvoorstel in het licht van de constatering dat kansengelijkheid vooral in de klas wordt verwezenlijkt?
- Hoe draagt het wetsvoorstel bij aan meer ruimte en professionele autonomie van de leraar?

2.1. Praktijkvoorbeeld: katholiek én multicultureel onderwijs

Met dit praktijkvoorbeeld wil Verus laten zien hoe scholen leerlingen uitnodigen om met hun talenten en capaciteiten bouwers van de samenleving te worden. De school uit dit praktijkvoorbeeld doet dat vanuit een eigen visie op het goede samenleven en kan dat doen vanuit de vrijheid voor onderwijs.

De Duinsprong: katholiek én multicultureel

De Duinsprong is een Rooms Katholieke basisschool in Drunen met een zeer diverse leerlingenpopulatie qua religie, afkomst en maatschappelijke status. De school is schooljaar 2012-2013 gefuseerd met een andere basisschool. Dit traject is intensief begeleid door Bill Banning (identiteitsbegeleider katholieke basisscholen SCALA gemeente Heusden). Sindsdien besteedt De Duinsprong extra uitgebreid aandacht aan de levensbeschouwelijke katholieke identiteit. De school stelt zich hierbij ten doel de open katholieke identiteit daadwerkelijk hart, handen en voeten te geven binnen de sterk multicultureel gekleurde school. Samenhangend daarmee beoogt de school een sterk pedagogisch klimaat te scheppen waarin de betrokkenheid en de motivatie van leerkrachten en leerlingen optimaal tot hun recht komen. In alle eerlijkheid mag gezegd worden dat deze doelen al jaren glansrijk gehaald worden.

Om de open katholieke identiteit vorm te geven, worden lessen levensbeschouwelijke en godsdienstige vorming gegeven op een multireligieuze manier, feest- en heiligendagen gevierd inclusief Suikerfeest, met de leerlingen verbindingen gezocht tussen Koran en Bijbel, kerk en moskee bezocht, acties voor goede doelen georganiseerd, taalcursussen voor vluchtelingenkinderen gegeven et cetera. In de afgelopen tien jaren is hier veel aandacht voor, mede door intensieve voorbereiding binnen het team, vaak in samenwerking met de identiteitsbegeleider. Zo is er een zelfbewuste pedagogische identiteit ontstaan die het thema diversiteit vruchtbaar weet te maken. In de volgende alinea wordt deze visie omschreven, waarbij gezegd mag worden dat iedere letter in de praktijk waargemaakt wordt.

Als katholieke school wil De Duinsprong met alle geledingen bijdragen aan openheid en betrokkenheid. Zo leren moslimkinderen op katholieke scholen dat je wel degelijk kunt geloven op een open manier. En leerlingen met gelovige ervaringen kunnen hier soms voor het eerst hun verhaal kwijt. Katholieke en niet-katholieke kinderen leren niet alleen hun eigen, maar ook andermans tradities kennen en begrijpen. Een dergelijke mix pakt voor alle gremia binnen school goed uit en draagt bij aan identiteits- en burgerschapsvorming. Zo wordt zinvol onderwijs voor de kinderen van De Duinsprong mogelijk gemaakt – in samenwerking steeds met de ouders. Ooit vanuit katholieke en sociale inspiratie opgericht, wordt daar nu nog steeds op een eigentijdse wijze vorm aan gegeven. Daarmee neemt De Duinsprong héél de mens serieus: hoofd, hart, handen en altijd in samenwerking met elkaar.

Waar het huidige onderwijsbeleid zich soms blind staart op eenzijdig cognitieve prestaties, laat het onderwijs op De Duinsprong zien dat óók sociaal-emotionele, culturele, creatieve en gelovige zaken jonge mensen kunnen inspireren om mens en medemens te worden met het oog op de sámenleving van de toekomst. Kortom, de voorspróng van de Duinspróng.

Directeur Heidi Smits (schoolleider RKBS De Duinsprong) vertelt hoe haar school, waar kinderen met diverse nationaliteiten hun plek hebben, een afspiegeling van de samenleving wil zijn: "We doen echt ons best om kinderen en ouders zich thuis te laten voelen. Soms kiezen we bewust voor een tolk bij een bijeenkomst zodat ouders ons verstaan. Dat wordt dan heel erg gewaardeerd. Maar we zijn óók expliciet uitnodigend als het gaat om vieringen. Met kerst willen we echt dat iedereen er is. Soms kost dat een gesprek, maar het lukt en uiteindelijk zitten we dan allemaal bij elkaar in de kerk. We vieren het zó dat iedereen die verbondenheid kan ervaren. Dat soort dingen maakt ook dat ouders voor onze school kiezen."

Een vredestop op school

Het is 9.00 uur. Leerlingen van groep 5 van basisschool De Duinsprong in Drunen luisteren naar het verhaal van Marianne van Heeswijk. Zij vertelt hoe zij drie jaar geleden met Syrische vluchtelingen en buurtbewoners is begonnen met het leggen van een vredestop. "Zodat we gaan beseffen dat je geluk kunt hebben met waar je wieg heeft gestaan, maar dat je ook pech kunt hebben." Inmiddels legt ze de tapijten op markten, in buurthuizen, in kerken, moskeeën, en nu ook op een schoolplein. De groep leerlingen die mag beginnen denkt bij vrede aan bloemen. Met oude elpees, doppen en deksels die op kleur gesorteerd zijn gaan ze aan de slag. Een half uur later komt de volgende groep. Zij gaan door op het bloementapijt dat de vorige groep heeft gemaakt, vullen open stukken op met veelkleurige hartjes, een vredestoppen, nog meer bloemen. 'Samen aan iets moois werken, daar word ik blij van!', zegt een van de jongens.

Gesprekken met ouders en grootouders

Tijdens het werken aan het vredestoppen praten we met leerlingen, hun ouders en opa's en oma's. Over vrede thuis en vrede op school: "Op school doe ik meer mijn best meer, omdat ik veel vriendinnen wil hebben. Thuis ben ik soms wat onaardiger, want daar houden ze toch wel van me!", zegt een meisje. Drie moeders noemen, onafhankelijk van elkaar, dat zij hun kinderen dankbaarheid leren voor alles wat ze hebben. "Ik heb veel gereisd en weet hoe het elders op de wereld is. Het is niet vanzelfsprekend dat je een iPad hebt of een mobiele telefoon." Een opa die zijn kleinzoon komt halen reageert instemmend op het vredestoppen. "Dat is mooi, dit moeten ze leren. Er is al zoveel ellende op de wereld." Identiteitsbegeleider Bill Banning komt intussen ook het schoolplein op en is enthousiast. "Dit is zo katholiek, die symboliek, het samen zijn en de openheid." Ondertussen is er een meisje dat zegt: Ik ga nog een ding er bij maken, iets van betekenis. Terwijl ze van witte dopjes een sterretje legt vertelt ze dat haar zusje is overleden en dat ze met dit sterretje aan haar moet denken. Zo krijgt alles zijn plek. Op het plein, in de late najaarszon, ruimen alle kinderen tot slot de doppen en deksels op. Wat deze dag duidelijk werd: de kinderen hebben zin om samen te werken aan een vreedzame wereld!

3. Inclusie

Als wij als samenleving passend onderwijs voor iedereen van belang vinden, dan kunnen we er niet mee volstaan een vaststaand curriculum aan te passen aan handicaps en gebreken. Dan moeten alle leerlingen zich gezien weten in hun waardigheid en hun capaciteiten. Dat gebeurt in een omgeving die erop gericht is deze waardigheid te eren, en waarin zij leren deze capaciteiten betekenisvol in te zetten.

Een samenleving wordt niet inclusief door haar eerst te definiëren op basis van mensen zonder beperkingen of bijzondere behoeften en daarna te bedenken hoe mensen die deze beperkingen wel hebben daarin het beste hun plaats kunnen vinden. Dan betekent inclusiviteit in feite dat de samenleving van degenen die met uitsluiting worden bedreigd, zo weinig mogelijk last moet hebben. Zij mogen geen aanleiding geven hun als buitenstaanders te behandelen. Maar dat is heel iets anders dan onvoorwaardelijk bij de gemeenschap horen. Alleen radicale inclusiviteit kan de grondslag zijn van onderwijs dat iedere leerling tot bouwer van de samenleving van de toekomst wil maken.

De initiatiefnemer behandelt in de *memorie van toelichting* het thema inclusiever onderwijs niet, maar meent wel dat bijzondere scholen hun 'bijzondere status' zouden gebruiken om zorgleerlingen te weigeren: "Scholen die bijzonder onderwijs aanbieden kunnen dat ook gebruiken als gelegenheidsargument om leerlingen die extra zorg nodig hebben te weigeren" (zie *memorie van toelichting p.4*). Verus is benieuwd of de initiatiefnemer deze stelling daadwerkelijk kan onderbouwen.

Vragen

- Kan de indiener de stelling dat bijzondere scholen hun 'bijzondere status' zouden gebruiken om zorgleerlingen te weigeren met wetenschappelijk onderzoek onderbouwen (en daarmee aantonen dat de geschetste misstand daadwerkelijk voorkomt)?
- Kansengelijkheid geldt ook voor kinderen met een beperking of bijzondere behoeften. Een visie op inclusie in het onderwijs kan dan ook niet ontbreken in het initiatiefwetsvoorstel waarin kansengelijkheid een grondwettelijke basis krijgt. Wat is de visie van de initiatiefnemers op inclusie in het onderwijs?

Recht van ouders en kinderen

Het toekennen van het recht op onderwijs gaat in feite over de balans tussen verschillende rechten. Op pagina 12 van de *memorie van toelichting* stelt de initiatiefnemer dat het perspectief van de onderwijsvragers (ouders en kinderen) centraler komt te staan in de Grondwet. Niet langer de school, maar het kind staat centraal. De Grondwet garandeert echter ook dat ouders onderwijs voor hun kinderen kunnen kiezen dat aansluit bij hun levensovertuiging. Dit volgt ook uit verschillende internationale verdragen (zie bijvoorbeeld de oratie van prof. dr. Renée van Schoonhoven). Het roept de vraag op hoe de verschillende rechten zich tot elkaar verhouden.

Vraag

- In het initiatiefwetsvoorstel wordt het principe van kansengelijkheid ondergebracht bij een grondrecht dat ook de vrijheid van richting van schoolbesturen en het recht op onderwijs van leerlingen en ouders garandeert. Volgens de *memorie van toelichting* (p. 8) staat het perspectief van het kind centraal. Is er sprake van een rangorde? Dat roept de vraag op hoe een en ander zich tot elkaar verhoudt? Is de versterkte aandacht voor de realisering van gelijke kansen in het onderwijs van invloed het recht op onderwijs? Zo ja, in welke mate en op welke wijze?

Meer Ruimte voor Nieuwe Scholen

De vrijheid van onderwijs berust oorspronkelijk op de basisgedachte dat men elkaar in Nederland moet accepteren als samenwerkingspartners, ondanks alle principiële verschillen. Aan deze basisgedachte is invulling gegeven door ouders de vrijheid te geven, al dan niet daartoe aangespoord door de religieuze en levensbeschouwelijke verbanden waartoe ze behoorden om scholen in te richten als professioneel verlengstuk van hun opvoeding. Deze invulling is onlangs nog versterkt met de Wet Meer Ruimte voor Nieuwe Scholen (MRNS), die het voor initiatiefnemers, waaronder ouders, mogelijk maakt een nieuwe bijzondere of openbare school te stichten, waarbij voor bijzondere scholen het behoren tot een godsdienstige of levensbeschouwelijke richting niet meer verplicht is. Wel moet voor een nieuwe school voldoende belangstelling worden aangetoond en is er sprake van een kwaliteitstoets vooraf (de initiatiefnemer lijkt hier niet van op de hoogte te zijn blijkens zijn opmerking op pagina 5 van de *memorie van toelichting* over het mogelijk strijdig zijn met de democratische rechtsstaat van het gedachtegoed van een op te richten school). Door deze verruiming van stichtingsmogelijkheden is de positie en betrokkenheid van ouders en kinderen de facto versterkt. De initiatiefnemer besteedt geen aandacht aan de wet MRNS en de versterking van de rechten van ouders en kinderen die deze wet met zich meebrengt.

Vraag

- Hoe ziet de initiatiefnemer de door hem gewenste versterking van de positie van ouders en kinderen in relatie tot de wet MRNS?

4. Segregatie en integratie

Segregatie is een kwestie die de discussie over het onderwijs op dit moment zwaar belast. Hoewel in moderne samenlevingen altijd onoverbrugbare tegenstellingen dreigen te ontstaan – op basis van etniciteit of regio, inkomen of leefstijl – wordt integratie al zo'n twintig jaar ervaren als een acute kwestie. Velen zijn bezorgd dat de samenleving langs etnische, culturele en religieuze scheidslijnen uit elkaar zal vallen. Bij het oplossen van dat integratieprobleem wordt veel verwacht van het onderwijs.

Segregatie in het onderwijs heeft maar beperkt te maken met het bestaan van bijzondere en openbare scholen.

Er wordt gesuggereerd dat het bestaan van bijzonder onderwijs de segregatie zou versterken. De initiatiefnemers zeggen het zo op pagina 5 van de *memorie van toelichting*: “Hoewel de precieze invloed van artikel 23 op kansengelijkheid moeilijk te duiden is, geeft de onderwijsinspectie aan dat het onderwijs in Nederland relatief sterk gesegregeerd is in vergelijking met andere landen.” Om segregatie tegen te gaan, wordt dan ook bepleit bijzondere scholen in ieder geval het recht te ontnemen leerlingen af te wijzen, die de grondslag van de school niet onderschrijven. Het zou beter zijn als alle kinderen samen naar school gingen en daar alvast geconfronteerd worden met de diversiteit van de samenleving, zo is de gedachte.

[De Onderwijsraad stelt](#) expliciet dat segregatie in het onderwijs maar beperkt te maken heeft met het bestaan van bijzondere en openbare scholen. Sterker: protestants-christelijke en katholieke scholen “dragen niet meer bij aan segregatie dan openbare scholen, en vaak juist minder”, aldus de Onderwijsraad. Overigens: hoewel de herinnering hieraan vrijwel verdwenen lijkt uit het collectieve geheugen, is de vrijheid van onderwijs juist ontstaan als antwoord op die vraag: hoe kan het best worden bevorderd dat de toenmalige bevolkingsgroepen deel worden van de ene Nederlandse samenleving? Het toen gevonden en nog steeds een relevante antwoord luidde: door ze vanuit hun eigen achtergronden en culturele mogelijkheden onderwijs te laten geven. Dat geeft hun de vrijheid op basis van deze achtergronden en mogelijkheden invloed uit te oefenen op de toekomst van de samenleving als geheel, en bij te dragen aan het *bonum commune*, het gemeenschappelijk goede.

Toelatingsbeleid en toegankelijkheid funderend onderwijs

Op 18 december 2020 stuurde minister Slob [een onderzoeksrapport over toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs](#) naar de Tweede Kamer. Het onderzoek is uitgevoerd door Oberon, het Kohnstamm Instituut en KBA Nijmegen, in opdracht van het ministerie van OCW. De onderzoekers analyseren in dit rapport het toelatingsbeleid van scholen in samenhang met de vrijheid van onderwijs, de keuzevrijheid van ouders, segregatie en zorgplicht voor passend onderwijs. Een belangrijke conclusie uit het uitgevoerde onderzoek is dat scholen over het algemeen op een goede en integere manier omgaan met toelating van leerlingen.

Het onderzoek laat ook zien dat toelatingsbeleid moeilijk als een probleem van artikel 23 aan te merken is. Hoewel scholen strikt toelatingsbeleid kunnen voeren (alleen als zij dat consistent en consequent doen met hun statutaire doelstelling), heeft dit geen significante invloed op segregatie in het onderwijs.

Vragen

- [De meest recente notitie](#) van de Onderwijsraad over de vrijheid van onderwijs en het onderzoeksrapport over toelatingsbeleid en toegankelijkheid in het funderend onderwijs lijken niet te zijn verwerkt in het initiatiefwetsvoorstel. Op welke manier gaan de initiatiefnemers deze notitie en dit onderzoeksrapport met feitelijke informatie over de vrijheid van onderwijs betrekken in hun gedachtevorming over artikel 23?

- De wetgever is bevoegd bekostigingsvoorwaarden/ deugdelijkheidseisen te stellen. Kan de initiatiefnemer duidelijker onderbouwen waarom het recht van het bijzonder onderwijs op gelijke bekostiging zou moeten worden beperkt zoals wordt voorgesteld op p.15 van de *memorie van toelichting*?

Integratie

De vrijheid van onderwijs bevordert niet alleen de integratie van groepen die zich van de samenleving dreigen af te keren en zich te verschansen in een eigen subcultuur. Als zij wordt opgevat als vrijheid voor onderwijs bevordert die vrijheid dat allen inbrengen wat zijzelf beschouwen als het beste waarover zij cultureel gesproken beschikken. Zo wordt niet alleen voorkomen dat de samenleving desintegreert, maar wordt ook bevorderd dat zij zich vernieuwt. De ideeën en leefvormen van groepen die tot dan toe aan de rand van de cultuur stonden, worden dan opgenomen in de samenleving.

In dit licht leest Verus het voornemen van de initiatiefnemer om aan artikel 23 van de Grondwet toe te voegen dat scholen kennis van en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat moeten bevorderen bij hun leerlingen. De initiatiefnemer schrijft dat de huidige burgerschapsbepaling volgens de regering onvoldoende grondslag biedt om van scholen te verlangen dat zij de basiswaarden van de democratische rechtsstaat daadwerkelijk bevorderen. Inmiddels is het wetsvoorstel verduidelijking burgerschapsopdracht voor het funderend onderwijs door zowel de Tweede als Eerste Kamer aangenomen en zal met ingang van 1 augustus 2021 in werking treden. Deze wet is door de regering ingediend juist vanwege het hiervoor genoemde punt.

Vragen

- Hoe ziet de initiatiefnemer de relatie tussen het initiatiefwetsvoorstel en het recent aangenomen wetsvoorstel verduidelijking burgerschapsopdracht voor het funderend onderwijs?
- Voorgesteld wordt om ter uitwerking van het recht op onderwijs in het vierde lid extra grondslagen te formuleren ten aanzien van gelijke kansen, volledige ontplooiing en een burgerschapsopdracht als opdrachten aan de wetgever om te garanderen dat de wetgever regels over deze onderwerpen stelt. Is dit voorstel daarmee niet overbodig is gelet op de al bestaande wetgeving over deze onderwerpen?

4.1. Praktijkvoorbeeld: hoe zorg je dat kinderen bij jou in de buurt naar school gaan?

In dit praktijkvoorbeeld staat de A.S. Talmaschool (een school van het bestuur Kind en Onderwijs in Rotterdam) centraal met aan het woord directrice Monique Degeling en Wendy Poppelaars, mede-initiatiefnemer van ouderinitiatief Crooswijk. Met dit praktijkvoorbeeld wil Verus laten zien hoe een bijzondere school bijdraagt aan het tegengaan van (woon)segregatie en daarmee bijdraagt aan het tegengaan van segregatie. Met dit ouderinitiatief slaan ouders en school de handen ineen om de kinderen in dezelfde buurt (Nieuw-Crooswijk) naar school te laten gaan. Ook is de school met het ouderinitiatief aangesloten bij de coalitie tegen segregatie van het ministerie van OCW. De vrijheid van onderwijs geeft deze school de vrijheid om op basis van eigen achtergrond en mogelijkheden invloed uit te oefenen op de toekomst van de samenleving als geheel, en bij te dragen aan het *bonum commune*, het gemeenschappelijk goede.

Oude en nieuwe buurtbewoners

Crooswijk, een Rotterdamse wijk met veel diversiteit en uitersten, zoals directrice Monique Degeling de buurt beschrijft. "Op school zie je ouders met dure auto's maar ook mensen die in de bijstand zitten. Dat typeert de wijk sinds zo'n jaar of vijf. Het mooie is dat onderwijs een wijk kan verbinden.

Je bent klasgenoten van elkaar en ouders van klasgenoten. De spil in de wijk is erg belangrijk en onderwijs is een gemeenschappelijke deler”, vertelt ze.

Ook Wendy Poppelaars van het ouderinitiatief Crooswijk herkent dit. “Sinds wij hier zijn komen wonen, zijn er veel initiatieven en activiteiten geweest om de buurt met elkaar te laten kennismaken. De oude buurt was al een hecht netwerk en wij ploften daar een beetje in. Zo is er eerder al Camping Crooswijk geweest en is de Stichting Koningsdag Crooswijk opgericht. Ten opzichte van andere plekken denk ik dat wij dat hier heel goed doen.”

Toen Poppelaars in de Rotterdamse buurt kwam wonen, merkte ze dat veel ouders hun kinderen niet naar de A.S. Talmaschool stuurden maar juist verderop in Rotterdam. “Toen wij hier zeven jaar geleden kwamen wonen, zijn we rond gaan kijken in de buurt. De Talmaschool leek ons hartstikke leuk en we kregen een goede indruk, alleen niemand uit onze buurt ging daarheen. Wij dachten: dat is echt zonde. Er staat een goede school dichtbij en als je daar niet voor kiest moet je dagelijks met de auto om je kind naar school te brengen”, legt ze uit. Door deze constatering kwam het idee voor het ouderinitiatief opborrelen. En zo gezegd, zo gedaan.

Om de tafel

Doordat Poppelaars meerdere ouders in de buurt tegenkwam die er zo over dachten, hebben ze gezamenlijk hun kinderen ingeschreven bij de Talmaschool en hier zoveel mogelijk anderen in meegenomen. Hoe ze dat deden? “We zaten maandelijks met elkaar om de tafel. Ook hadden we open ochtenden waar de school haar verhaal kon doen en wij als ouders erbij betrokken werden. Ook hebben we actief posters op het raam geplakt met: mijn kind gaat naar de Talmaschool”, zegt Poppelaars.

Verder werd er actief geflyerd en was vooral de mond-tot-mondreclame in de wijk een enorme boost. Waar eerst nog met jonge ouders rond de keukentafel werd gegaan om de schoolkeuze te bespreken, werkt het initiatief nu als een olievlek. “We hebben het afgelopen jaar voor de kleuters meer dan vijftig kinderen ingeschreven. Je merkt dat de bekendheid groeit. Het mooiste verschil is dat je nu op tijd moet inschrijven, anders is er geen plek. Vroeger kwamen ouders drie weken van tevoren aan met: laten we mijn kind maar inschrijven. Nu moet je je twee jaar van tevoren inschrijven”, zegt Degeling.

Afspiegeling van de wijk

Degeling is erg tevreden met hoe de school nu een afspiegeling is van de wijk. “Tot en met groep 6 is het echt een keurige verdeling, omdat het ouderinitiatief ook al zolang loopt. Die afspiegeling willen we vast blijven houden en ook in onze manier van communiceren zijn we daarnaar op zoek. Want je kunt niet iedereen op dezelfde manier benaderen en tegelijkertijd willen we toch die gelijkheid hoog houden.”

Het oudercontact is voor de school ook een belangrijk aspect. De grootste verbindende factor hierin zijn natuurlijk de schoolgaande kinderen. “Als kinderen onderling met elkaar gaan spelen, leren de ouders elkaar kennen. Maar ook op school zijn we ervan bewust dat dit een belangrijk fenomeen is. Vanaf het begin staat bij ons op de agenda dat de ouders elkaar moeten leren kennen. Zo organiseren we ook verschillende activiteiten, zoals het kerstdiner voor kinderen op school waarbij de ouders gezamenlijk op het plein met elkaar dineerden”, geeft Poppelaars als voorbeeld. Ook bij de ouderavonden aan het begin van het jaar komen de ouders in de klas zodat ze elkaar zien en leren kennen. “Het is een continuproces, al heeft dat door corona een andere vorm gekregen.” Nu worden er digitale inloopochtenden gehouden en worden weekverslagen en foto's via de klassengroepen naar ouders gestuurd. Ook zijn er vrijwilligers, drie ouders van de school, ingezet om andere ouders die moeite hebben met de digitale middelen, te ondersteunen zodat zij ook aangesloten blijven.

Schakelklassen

Om de kansengelijkheid verder te vergroten biedt de Talmaschool ook onderwijs aan hoogbegaafden en nieuwkomers in een schakelklas. “Deze leerlingen zitten wel op een andere locatie, aan de Benthuizerstraat. Deze twee groepen doen enkele projecten samen om zo met elkaar verbonden te zijn”, zegt Degeling. In de schakelklas krijgen de leerlingen in één jaar Nederlands om vervolgens door te stromen naar het reguliere onderwijs op de Talmaschool. “Om deze overstap zo vlot mogelijk te maken hebben we een gespecialiseerde onderwijsassistent ingeschakeld. We hebben een bewust kindplan voor ieder kind met het idee in welke klas we ze willen laten uitstromen. Ook kijken we naar het ontwikkelperspectief en welke ICT-basisvaardigheden daarbij horen.”

De Talmaschool benadrukt dat je in staat moet zijn goed te kijken naar te kinderen en dat je op die manier eruit kunt halen wat er in zit. Poppelaars en Degeling zien een driejarige brugklasperiode, waar de Onderwijsraad in [haar advies](#) op hamert, niet als een oplossing. “Op het vo wordt heel erg klassikaal lesgegeven. Als je daar al iets in zou aanpassen, differentiëren, zou je al een stap kunnen zetten”, meent Degeling.

Realistisch toekomstbeeld

Daarnaast hoeft volgens haar ook niet iedereen advocaat of profvoetballer te worden. “Vijftien jaar geleden kwamen veel ouders hier nog binnen met het idee: mijn kind wordt advocaat. Dat beeld is nu wel realistischer geworden. Daar speelt de school op in door IMC Basis, een lesprogramma vanuit de weekendschool waarin kinderen worden uitgedaagd om aan de toekomst te denken, aan te bieden. Iedere vrijdagmiddag gaan leerlingen van groep zeven en acht aan de slag met de praktijk. Denk aan: wat is er in de werkende wereld te koop? Wat kan ik worden? En welke skills en vaardigheden heb ik daarvoor nodig? “Door ze kennis te laten maken met verschillende beroepen: van kapper tot laborant, wordt hun perspectief breder en kunnen ze later gericht een profiel kiezen”, zegt Degeling.

En dat allemaal op een school met een goede afspiegeling van de wijk, waar kinderen vanuit diverse sociale lagen en achtergronden met elkaar samenkomen. “Het mooie is dat onze kinderen nu lopend naar school kunnen. Je komt alle ouders met hun kinderen onderweg tegen. De schooldag begint eigenlijk al zodra ik de voordeur opendoe. Het is ontspannen, je kletst onderweg wat met de buurvrouw, de kinderen ravotten wat. Het voelt heel fijn en vertrouwd. Daarnaast: wij wilden onze kinderen laten opgroeien in een realistische wereld in plaats van een specifieke bubbel. Het is voor mij een belangrijk gegeven om hen op te laten groeien in een wereld zoals hij is”, vindt Poppelaars. “Het met én van elkaar leren. Het werken aan een kleurrijke toekomst voor je kind”, vult Degeling hierop aan. Poppelaars benadrukt dit nogmaals: “Als het gaat om algemene ontwikkeling voor onze kinderen, is hier een hele belangrijke bodem gelegd. Juist ook door de schakelklassen die instromen in het reguliere onderwijs. Daardoor weten mijn kinderen bijvoorbeeld heel goed over de oorlog in Syrië en praten ze over allerlei zaken met elkaar als ze tussen de middag een boterhammetje met elkaar eten.” En juist door deze gesprekken, bijvoorbeeld over God en Allah, leren ze elkaar beter kennen en begrijpen. “Het is een mooie bijdrage aan het empathisch vermogen van kinderen en hun kennis van de wereld”, sluit Degeling af.